

LBRIS

We know
books

ALEX MIHAI STOENESCU

**NICOLAE IORGA,
NECUNOSCU**

SECRETELE VIETII POLITICE

Editura
Evenimentul
și Capital

București, 2024

Cuprins

Observații generale asupra operei lui Nicolae Iorga	9
1. CONTURAREA PERSONALITĂȚII CREATIVE ȘI POLITICE A LUI NICOLAE IORGA	11
1.1. ÎNCEPUTURILE CREATIVE LITERARE	12
1.1.1. Gazetăria, platformă a criticii literare	12
1.1.2. Cotitura decisivă spre Istorie.	28
1.1.3. Calitatea de critic literar în proiecția politică	45
1.2. CRIZA STATULUI ROMÂN (1899 – 1904) DIN PERSPECTIVA LUI NICOLAE IORGA	55
1.2.1. Efectele crizei financiar-economice din 1899 – 1904 în România.	56
1.2.2. Statul agrar, „Puterea liberală“ și <i>Chestiunea evreiască</i> în viziunea juristului Ștefan Antim.	66
1.2.3. România liberală moștenită de Nicolae Iorga: stat-piață.	69
1.3. ÎNCEPUTURILE POLITICE ALE LUI NICOLAE IORGA	80
1.3.1. Sursele relației biunivoce cu partidele politice.	80
1.3.2. Debutul politic și partinic. Aproximarea de Partidul Conservator (junimist)	87
1.3.3. Intrarea și ieșirea lui Nicolae Iorga din Partidul Conservator.	110
1.3.4. O altă perspectivă de afirmare. Manifestația din 13 martie 1906.	127
1.3.5. Implicarea în Răscoala din 1907.	153
1.3.6. Revitalizarea Ligii Culturale. „România Mare“	163

**2. APARIȚIA PARTIDULUI NAȚIONALIST-DEMOCRAT
(APRILIE 1910). 168**

2.1. A treia soluție politică: înființarea partidului propriu. 168

2.2. Ambiguitatea „noului naționalism“ între formă și țintă. 183

3. ANII DECISIVI 1914 - 1918 1883.1. ATITUDINEA DIN ANII PREMERGĂTORI PRIMULUI RĂZ-
BOI MONDIAL (1912 - 1916) 189

3.1.1. Critica izvoarelor. 189

3.1.2. „Criza neîncrederii“ a lui Nicolae Iorga. 192

3.1.3. Ipoteza înțelegerii secrete mediatice Brătianu - Iorga.

Tema „folosirii“/„manipulării“ lui Nicolae Iorga de către pre-
mierul Ion I.C. Brătianu. 2113.1.4. Un argument neglijat: poziția constantă a lui Nicolae Iorga
față de Germania. 2163.1.5. Contextul real al înțelegerii de mediatizare Brătianu - Ior-
ga. 2243.2. CELEBRUL DISCURS “REZISTENȚĂ PÂNĂ LA CAPĂT“ DIN
14 DECEMBRIE 1916. 232**4. DUPĂ 1918 254**

4.1. NICOLAE IORGA ȘI ACTUL UNIRII DE LA ALBA-IULIA 254

4.2. PREȘEDINTE AL PRIMULUI PARLAMENT AL STATULUI
NAȚIONAL UNITAR 271**5. IMPLICAREA POLITICĂ DIN 1920 - 1922. ÎNCEPUTUL
PERIOADEI POLITICIANISTE. 282**

6. RELAȚIA CU FRANȚA ȘI “SORBONIZAREA” LUI NICOLAE IORGA 294

- 6.1. ATAȘAMENTUL LUI NICOLAE IORGA FAȚĂ DE FRANȚA 294
- 6.2. “SORBONIZAREA” 311
- 6.2.1. Deschiderea accesului universitar în Franța. 311
- 6.2.2. Omagiile din 1921. 315
- 6.2.3. Lovitura de imagine din 1925 (“vândut evreilor”) 321

7. NICOLAE IORGA ȘTIA CINE ESTE PRINȚUL CAROL ȘI REGELE CAROL II 331

- 7.1. CRIZA DINASTICĂ PROVOCATĂ DE PRINȚUL CAROL. 331
- 7.2. ENIGMA ASUPRA CĂSĂTORIEI PRINȚULUI CAROL CU PRINCIPESA ELENA A GRECIEI. 338
- 7.3. ANULAREA PRIN LEGE, LA CEREREA ACESTUIA, A DREPTURILOR DE SUCCESIUNE ALE PRINȚULUI CAROL. 340
- 7.4. MOTIVAȚIA SUSȚINERII LUI CAROL CARAIMAN/REGELE CAROL II DE CĂTRE NICOLAE IORGA. 343
- 7.5. LOVITURA DE STAT DIN 7 - 13 Iunie 1930. DISTRUGEREA SISTEMULUI DEMOCRATIC DIN ROMÂNIA. 350
- 7.6. ATITUDINEA LUI NICOLAE IORGA FAȚĂ DE LOVITURA DE STAT DIN Iunie 1930. 354

8. NICOLAE IORGA, AL 34-lea PRIM-MINISTRU AL ROMÂNIEI 367

- 8.1. PRELIMINARIILE ALE NUMIRII CA PRIM-MINISTRU 367
- 8.2. MANDATUL DE PRIM-MINISTRU. GUVERNUL IORGA (- ARGETOIANU) 378
- 8.2.1. Proiecția mediatică a Guvernului „Iorga - Argetoianu”

	378
8.2.2. Versiunea Radu Lecca despre numirea Guvernului Iorga.	385
8.2.3. Problemele guvernării.	394
8.2.4. “Cazul masonic Constantin Argetoianu“.	398
8.2.5. Poziția Partidului Național Liberal	406
8.2.6. Demisia lui Nicolae Iorga din calitatea de prim-ministru.	410
8.2.7. O cercetare de substanță a mandatului lui Nicolae Iorga.	414
9. DICTATURA REGALĂ ȘI ULTIMII ANI AI LUI NICOLAE IORGA.	425
9.1. ULTIMELE IZVOARE, DAR DECISIVE, DESPRE ANII 1938 – 1940 AI LUI NICOLAE IORGA.	425
9.2. NICOLAE IORGA ȘI LOVITURA DE STAT DIN FEBRUARIE 1938.	429
9.3. ÎN FAZA DISPERĂRII.	442
9.3.1. Incidentul provocat de Iorga asupra problemelor medicale (“nebunia“) și etnice (“evreu“) ale regelui Carol II.	442
9.3.2. Discursul din 28 iunie 1939. “Ruperea de istorie“	454
10. CONCLUZII	462

Observații generale asupra operei lui Nicolae Iorga

Barbu Theodorescu, secretarul și biograful lui Nicolae Iorga, numărase până în 1976 aproximativ **1275** de lucrări publicate de marele istoric (unele sunt extrase sau retipăriri) din care aproximativ 25% reprezintă opere, comunicări și studii academice de istorie. Adică, opera de istoriografie a lui Nicolae Iorga (rotunjit, **320** de lucrări). Celelalte se referă la alte domenii.

În anul 1987, Dan Smântânescu, alt secretar al lui Nicolae Iorga, a dat un interviu la Focșani unei reviste locale (*Revista noastră. Publicație a elevilor Liceului „Unirea“ Focșani*, Anul XVI/ Serie nouă, nr. 126 – 130, ianuarie – iunie 1987), ocazie cu care a dezvăluit că a numărat cu precizie lucrările publicate de N.Iorga: “**1359** de volume și broșuri, însumând **165.656** de pagini tipărite, și peste **25.000** de studii și articole”.

Între februarie 2016 și octombrie 2022 am citit și fișat 921 de texte publicate [peste 280 de lucrări de istorie, aproape 600 de texte din alte domenii: Literatură (poezie, proză, teatru, memorialistică, note de călătorie, critică literară), Artă, Economie, Politică (discursuri, conferințe, articole), Etnografie și Folclor, Corespondență] și peste 1700 de articole de Iorga și despre Iorga.

Prima observație: Cele mai multe lucrări publicate de Iorga încep cu **o referire la el**, fie biografică, fie creativă. “Introducerile” lui Iorga, indiferent de subiect, conțin o autoașezare a personalității sale în temă și în context. Particularitatea acestei situații creative este că, în cea mai mare parte a “introducerilor”, se află detalii, uneori alu-

zii, cu caracter de **informație biografică** și **informație istorică** pe care nu le întâlnim în opera sa autobiografică (*Memorii, O viață de om..., Supt Trei Regi* ș.c.l.) sau care confirmă, iar în unele cazuri infirmă (își schimbă părerea, uită, răspunde polemic ocazional) cele afirmate acolo.

A doua observație: La parcurgerea operei, poți constata că, în multe texte pe teme diverse (breasla jocarilor din Botoșani sau negustorii din Brăila sau imperialismul german sau arta lemnului sau genealogia unui boier sau o cuvântare politică etc.), Iorga introduce câte o informație **cu caracter istoric**, fără legătură cu subiectul. De exemplu, dezvăluie elemente de conținut al întrevederilor dinaintea războiului cu Ion I.C. Brătianu, la Iași îl scapă pe acesta de asasinat, previne arestarea suveranilor la Socola, dă o importanță redusă Aduării de Alba Iulia, o plasează la 2 decembrie în Manualele școlare, în schimb evenimentul istoric este intrarea regelui în București! Face afirmații suprinzătoare despre împăratul Traian, domnitorul Mihai Viteazul, despre Tudor Vladimirescu și Alexandru Ioan Cuza, despre Revoluția Franceză, trimitând la cărțile lui, pe care puțini le citeau. Detaliile acestea se găsesc în vreo cuvântare electorală ținută la Cernăuți sau la Bârlad sau la Ploiești, în mulțimea de broșuri publicate, într-un curs universitar sau într-un interviu la ziar.

De aceea, pentru a avea o siguranță asupra informației biografice și istoriografice de sinteză, **istoricul trebuie să parcurgă cât mai mult din opera lui Nicolae Iorga, dacă se poate tot.**

1. CONTURAREA PERSONALITĂȚII CREATIVE ȘI POLITICE A LUI NICOLAE IORGA

Faptul că, în conceptul istoriografic general „Nicolae Iorga – mare personalitate“, intervine permanent, la oricare analiză, implicarea motivației personale în acțiunile savantului, nu ne determină să facem aici un studiu de caz psihologic. Ce ne interesează aici este mai puțin conceptul psihologic de personalitate, în sensul felului său de a fi, și mai mult personalitatea lui creativă, acea parte socială a individualității în care s-a aflat și viața lui politică¹. Dar „impulsul personal“ se întâlnește peste tot în opera vastă a lui Nicolae Iorga și ridică mereu întrebări asupra existenței acelei motivații intime. A cunoscut crize creative adolescente? A avut o pasiune sufletească niciodată stinsă? A fost influențat intim de o filosofie sau teorie? Ce a văzut, până la urmă, în Istorie? Ce a înțeles prin politică? În sfârșit: cine este Nicolae Iorga în istoria României?

Din punctul de vedere al Istoriografiei/Știința istorică, personalitatea lui creativă complexă se înscrie în categoria domeniială a *Enciclopedismului*², dar și aici cu un pronunțat caracter personal. Deși a

¹ În sensul academic francez: *Personne qui sort de l'ordinaire en se signalant par des traits remarquables, par l'importance de sa position sociale ou de ses fonctions/Ce qui constitue la personne, qui la rend psychiquement, intellectuellement et moralement distincte de toutes les autres; personne qui s'impose par son influence ou qui fait autorité dans un domaine précis.*

² **Istorici enciclopediști:** autori de mare performanță, savanți care scriu tratate de istorie generală, istorii, abordând cronologic, analitic și/sau sintetic toate epocile sau evoluția unui anumit subiect trecut prin toate epocile; istoricul enciclopedist nu se rezumă la descrierea evenimentelor istorice, ci le așază în contextul lor economic, cultural, religios, social sau militar, tinzând spre reconstituirea cât mai amplă și totodată exactă a timpului istoric al umanității; enciclopediștii sunt de regulă autorii de istorii universale, din care se poate identifica o viziune de ansamblu și coerentă asupra lumii.

venit ca mulți alții de la cultură la politică, nici psihologic, nici creativ nu poate fi comparat cu nimeni altcineva din România. Nicolae Iorga este un complex-unic, și de aceea foarte greu de cuprins și deslușit într-o sinteză biografică. A rămas în imaginarul popular un mare savant, slab politician, iar în memorialistica epocii ca un individ dominat de un caracter urât. Imaginea negativă a unui Nicolae Iorga-om politic sau politician inferior omului de știință a fost creată încă din timpul vieții lui, dar a persistat ca reflex și în propaganda perioadei comuniste din istoria României, sub această etichetă aflându-se două teme politice incomode, și de aceea umbrite: tema ideologică (“a fost exponentul burgheziei”) și tema etnicistă (“a fost antsemit”). Cercetarea istoriografică constată că, într-adevăr, istoricii intervalului 1965 - 1989 au evitat analiza carierii lui politice, și de aceea legătura între personalitatea, activitatea sa culturală și viața politică nu a fost stabilită. Ipoteza istorică pe care o analizăm aici este dacă a existat o legătură directă. Nu ne interesează, așadar, să confirmăm sau să combatem ideea că Nicolae Iorga a fost un politician slab, care a făcut multe greșeli sau, dimpotrivă, că el a avut dreptate, iar scena politică era plină de defecte, ci să-l descoperim “așa cum a fost”.

1.1. ÎNCEPUTURILE CREATIVE LITERARE

1.1.1. Gazetăria, platformă a criticii literare. Începuturile creative ale lui Nicolae Iorga au fost literare, “adevăratele sale începuturi literare” fiind plasate de biograful său principal, Barbu Theodorescu (1905 – 1979), în anul 1889, la vârsta de 18 ani. Vehiculul ideilor și al talentului nu putea fi decât presa, care în acea epocă avea anumite trăsături. Presa ieșeană, de exemplu, înregistra 347 de unități bibliografice (titluri)³, din care însă marea majoritate erau ocazionale și efemere (2 – 4 luni, un an); marile reviste literare, precum și publicațiile politice aveau grupuri culturale, redacționale sau ideologice de program. Tânărul Nicolae (Nicu, Neculai) Iorga “scria versuri în *Contemporanul* și *Revista Nouă*, articole literare în *Arhiva societății*

³ Sanda Beatrice Bitere, *Publicații periodice ieșene: 1829-1906*, Ed. Biblioteca județeană „Gh. Asachi”, Iași, 2020, p.3.

științifice și literare, în *Lupta*, în *Convorbiri literare*. În *Arhiva* are articole de critică literară pe teme de literatură universală: <Pesimismul la artist>, <Începuturile Romantismului>, <Iubirea în literatura modernă>⁴. Vor fi publicate în volum de editura *Ramuri* din Craiova în 1921⁵. Se remarcă interesul timpuriu pentru marele curent al Romantismului, aflat într-un declin repugnant (“Un Baubelaire și un Edgar Poë veni ră mai târziu pentru a-și înneca romantismul fantastic în tulburi valori de o închipuire bolnavă și răspingătoare, care-ți face rău prin aspectul schimonosit și barbar”)⁶ sau pentru care are păreri pe muchia îndoielii (“Încercarea retorică din ultimele timpuri ale lui Hugo n-a izbutit și nici nu putea să izbutească”)⁷. Deși fraza este cultivată, ceva este totuși simplist, ducându-ne deja cu gândul, dincolo de vârstă, spre natura sa contradictorie. Observăm începutul unui “gust” Iorga, păstrat toată viața și derutant prin lipsa lui de subtilitate (poezia trebuie să fie “frumoasă”; literatura trebuie să fie “frumoasă și folositoare”) ⁸, o cauză estetică surprinzătoare în numele căreia va purta cele mai vehemente polemici împotriva artei moderne, a “artei decadente”.

Textele de început erau lungi, dar coerente în jurul unei idei, deși topica este complicată, motiv pentru care intuim corectura redacțională asupra formei primare. Mijloacele de afirmare sunt limitate. De exemplu, în articolul „Săptămâna literară. Volumul unic” (*Lupta*, nr. 1355/3 martie 1891, pp. 2-3; „Săptămâna literară” era rubrica lui) deplânge situația de pe piața cărții în care editorii sunt comercianți și caută profitul, publicând maculatura de mahala (lecturile Ziței), în timp ce selectarea unei literaturi noi, românești, are nevoie de volume de autor. Este expresia perioadei incipiente a interesului personal al lui Iorga pentru afirmarea în viața publică, a pragului literar al „publicării în volum” din care se dezvoltă un „nume” (debut – ecou

4 Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Ed. Tipo.“Bucovina” I.E.Torouțiu, București, 1932, p. 15.

5 N. Iorga, *Pagini de critică din tinereță*, Ed. Ramuri, Craiova, 1921.

6 *Ibidem*, p. 161. Grafia Edgar Poë arată că citise ediții franceze.

7 *Ibidem*, p. 162. Referința era *La Légende des siècles, tome cinquième et dernier (Série complémentaire)*, Ed. Calmann Lévy (Typ. A. Quantin), Paris, 1883. Critica franceză o consideră „...une historicisation de la géographie politique des archaïsmes du temps présent” (Claude Millet, “Légende des siècles ou Légende du siècle?” în *Cahiers de Fontenay*, nr. 44 - 45, 1986, p.29).

8 N. Iorga, *Problema literaturii. Conferință ținută la Brașov, 1 noiembrie 1936*, Ed. “Datina Românească”, Vălenii-de-Munte, 1936, p. 3.

– alte volume – atenția criticii literare – notorietate – poziție în Literatura română – integrarea în elită). Însă, pe planul percepției, ziarele în care publica făceau politică, iar unele semnături alăturate practicau un limbaj politic agresiv (de exemplu, Panu, Bacalbașa), care se transfera inevitabil și asupra tânărului absolvent universitar. Gh. Panu conducea Partidul Radical/Democrat radical, al cărui oficios era *Lupta* (scos la București, ceea ce era important pentru tânărul critic) și îl numea în ziar pe Iorga „amicul nostru“, fiind vorba de calitatea lui de redactor literar, dar se înțelegea că este și un simpatizant politic. Se pronunța împotriva vieții de partid și a politicianismului, iar conducătorii ziarului acceptau formulările lui, pentru că, desigur, nu era vorba de partidul lor, ci de conservatori și de liberali... În fond, scria la un ziar de partid, un echivoc incomod. De aceea, precizează în mai multe rânduri că nu face „politică“.

Mai reținem remarca biografului: “Din aceeași epocă, după fuga-
rul socialism, durează și naționalismul său“⁹, care sugerează totuși
îmbinarea precoce a preocupărilor literare cu problematica politică
(mai de grabă, ideologică). În acest ultim domeniu, nu este vorba de
vreo aderență partinică de pe scena contemporană, ci de un interes
pentru “politica națională“, concept însumând toate aspectele noii
forme a națiunii și statului de după proclamarea Regatului (1881), dar,
deși interesul se simte, în articole nu este încă transformat într-un
program personal. Potrivit *Amintirilor* sale (volumele autobiografice),
această preocupare politică a venit peste câțiva ani, în perioada
1901 - 1904, nu atunci. Până atunci, mediul său de manifestare era
„educația prin cultură“ a unui popor tradițional care se confruntă
cu modernismul. Ideea protejării românilor de pericolele culturale
(imitația, plagiatul, decadența) este mai pronunțată și a persistat
astfel mult timp față de ideile ofensive (pronunțate mai târziu) de
respingere a influențelor străinătății moderniste și a necesității po-
litice a unirii tuturor românilor. Pare într-adevăr preocupat până în
primii ani ai secolului XX de cariera în Critica literară.

Nicolae Iorga va aprecia în 1922 că presa românească a urmat si-
nusoida acțiunii politice de la etapa formării statului modern (1859
– 1866), când se constituie și grupările politice (partide), care, în

⁹ Barbu Theodorescu, *op.cit.*, p. 16.

programul firesc de închegare a corpului politic propriu din următorii ani, au căutat să atragă noua generație de intelectuali la un program cultural comun¹⁰. Astfel explică împletirea cultural-politică a angajamentului unor tineri, arătând totodată că au fost și intelectuali care au încercat afirmarea exclusiv culturală, fără implicare politică. Cuvântul, aceștia și-au dat seama că anumiți factori ai acțiunii politice – dezbaterile ideologice și doctrinale; polemica; impactul mai mare la public al confruntării politice decât al tematicilor culturale; notorietatea; efectul mediatic asupra carierelor profesionale și a accesului în instituții culturale – devin vehicule ale unei afirmări durabile. Creatorul independent nu se amestecă în viața politică, dar ziarele la care publică îi atașează totuși o afinitate politică, iar aceasta era o percepție care conta, uneori inconfortabil. Împletitura cultural-politică era, așadar, triplă – participa și Presa. Trebuia ca omul de cultură umanistă sau de știință să se dovedească a fi un mare creator (poet, prozator, dramaturg, critic, istoric, savant), într-o explozie de notorietate (cazul Caragiale sau cazul dr. Ion Cantacuzino), pentru ca afinitatea sau apartenența politică să se estompeze în imaginea publică, să “se pună greutatea”, cum spunea Iorga, pe cea parte creativă a personalității sale. Și, într-adevăr, pe Dimitrie Gusti (1880 – 1955) îl știm ca mare sociolog, nu ca om politic și ministru țărănist.

Resorturile timpurii ale lui Nicolae Iorga au fost sociale (condiția socială) și etnice (ascendență), o aderență – s-a văzut mai târziu că era aparentă – la ideile socialiste și o reacție, nu la identitatea etnică asumată, ci la identificările etnice majore ale timpului (poporul român, minorități integrate, tot români, și străini). Întâlnim la el ideea timpurie a unei aristocrații “străine” și uniforme, a unei burghezii care “se hrănește din lăturile inteligenței” și a unui popor muncitor trăind separat de aceștia, care este o idee politică, dar “socialismul” lui Iorga are acel substrat național, contrar ideilor lui Marx sau Croptokin (*La Conquête du Pain* (1892): *le gouvernement représentatif, national ou communal, se substitue au patron*), generat probabil de preocuparea sa pentru afirmarea etnică română, “națională”. Sim-

10 N. Iorga, *Istoria presei românești dela primele începuturi până la 1916. Cu o privire asupra presei românești din zilele noastre de C. Bacalbașa, Președintele Sindicatului Ziaristilor*, Ed. Atelierele Societății Anonime „Adevărul”, București, 1922, pp. 158 – 161.

țim îndoielile sale asupra raportului între socialism și național/etnic. Face parte din categoria “intelectualilor generoși” socialiști, revoltați împotriva “nedreptății și a sărăciei”, nu din categoria “gânditorilor socialiști” internaționaliști¹¹. Proiecția proprie este: intelectual sărac, venit din popor, anume din poporul român și cu străbuni români (deci, nu „grec” sau „machidon”), sensibilizat de problemele țăranelui și ale neamului, hotărât să facă ceva pentru popor. În faza aceasta, doar luminarea culturală. Era însă idealul a sute de intelectuali din anonim și cvasianonimat. Nicolae Iorga a țâșnit dintre ei datorită personalității sale excepționale.

Ediția antologică din 1968 intitulată *Pagini de tinerețe* (2 vol.) descrie un început prin analiza Literaturii populare (“Anecdotele populare”, “Poveștile”, “Emile Picot”, “Basme culese din gura poporului”, “Un nou volum de povești”, “Glume și povești”, “P. Dulfu”, “Fabula în genere și fabuliștii români în specie”), desfășurate între 1890 și 1892, și o trecere la critica literară în 1894, prin cronica la *Manual de istoria literaturii române* (întocmit de Enea Hodoș, Caransebeș, 1893). Ideile n-au originalitate, sunt în maniera epocii, dar putem observa oscilațiile sale timpurii între social și etnic, pe care le vom găsi unite în discursul său public din 1906 – 1907. Prin urmare, “elementul național, acel specific unui anumit popor” nu trebuie căutat la aristocrație, care se aseamănă peste tot în lume, ci la popor. “Poporul e național, fiindcă el e națiunea” reprezintă un indiciu de necunoaștere (încă) sau de ignorare a teoriei politice moderne, *națiunea și poporul* fiind două elemente ierarhice calitativ (un *popor* fondator este partea esențială, dar nu unica, a unei *națiuni*). Însă poporul-națiune “e

11 A. Karețchi, “Tinerețea socialistă a lui Nicolae Iorga” în *Nicolae Iorga, omul și opera*, Ed. Junimea, Iași, 1971, p. 30. Observația lui Karețchi rămâne valabilă, deși Iorga afirmă într-un loc contrariul, că a fost “socialist internaționalist”, dar într-un context ironic: N. Iorga, “Politica culturii. Conferință ținută la Institutul Social Român, la 20 Noembrie 1927” în *Arhiva pentru Știință și Reformă Socială. Studii*, București, 1927, p. 470: “...ieșind din liceu am călcat cu toții ca *socialiști internaționaliști*: împărțiam broșurile lui Crototchin, într-o vreme când aceasta nu putea aduce nici o pagubă în ceea ce privește îngustarea libertății cuiva. Și evident că o școală națională care ajunge să formeze absolvenți de liceu cari împart broșurile roșii ale lui Crototchin, nu și-a ajuns scopul. Împărțirea broșurilor roșii o făceam în întovărășirea unui coleg evreu, care în momentul de față, dacă mai trăește, este proprietarul celui mai mare hotel în Botoșani. Vedeți unde duce împărțirea broșurilor lui Crototchin! Da, școala națională care ajunge la acest rezultat, este evident o școală națională greșită” (subl.n.).

personificarea vie a trecutului, trăind, în același timp cu ceilalți, alte veacuri. Viața lui e viața strămoșilor și viața urmașilor, celor din ne-ființa trecută și cea viitoare, pe când în lumea civilizațiilor, schimbări bruște de direcție creează abisuri între doua generații vecine. Ca atare, la dânsul, păstrător credincios al firii distinctive a națiunii, trebuie să se îndrepte cel ce vrea să facă să vibreze național operele lui, cel ce vrea să li dea pecetea localnică, timbrul etnic special¹². Sunt ideile lui Eminescu. Studiul asupra Literaturii populare avea și un avantaj: nu exista un autor care să riposteze la critici. Chiar și peste ani, când reia analiza baladei populare, făcând confuzia între balada propriu-zisă (cântecul bătrânesc) și legenda eroică, numită tot baladă, Iorga nu pare a se documenta din studiile substanțiale ale Folcloristicii române și afirmă că “niciun cântec bătrânesc muntean nu știe despre ctitorii și războinicii care-i stăpâniră în Argeș, Câmpulung și Târgoviște prin veacul al XIV-lea și al XV-lea¹³, ceea ce nu este adevărat.

La începuturile criticii sale literare vorbește de curaj în orice încercare de compunere de către critici a unei istorii a Literaturii române, din două motive: riscul de a promova autori efemeri sau de a-și crea dușmănie printre autorii contemporani în viață și tentația de a interpreta ca valoare nume lansate și susținute de presă și de coterii interesate: “Cu coteriile noastre, mai triste decât oriunde, nestânjenite în fertila lor creare de <<celebrități>>, de un public înțelegător și conștient de ceea ce citește și trebuie să citească, cu știrile literare, omeric de neadevărate ale revistelor de mâna a treia, ei ar fi expus(și) ușor să se înșele și să rupă suliți cu cine știe ce personalitate veselă, care i-ar părea că se bucură de o neîndreptățită reputație în țara noastră¹⁴. Mai observăm stilul grăbit, înghesuit, al ideilor, tipice unei minți deja enciclopedice (impulsul de a spune cât mai multe într-un text limitat redacțional), dar care dă impresia de amalgam contradictoriu (coteriile sunt triste, dar conțin personalități vesele; deși revistele de mâna a treia promovează știri literare neadevărate, publicul este conștient de ceea ce citește; deși se lansează în polemică, criticul o face

12 N. Iorga, *Pagini de tinerețe*, vol.1, Ed. pentru Literatură, București, 1968, pp. 3-4.

13 N. Iorga, *Balada populară românească. Originea și ciclurile ei*, Ed. Tipo. “Neamul Românesc”, Vălenii-de-Munte, 1910, p.16.

14 N. Iorga, *Pagini de tinerețe...*, pp. 31-32.

cu persoane de neîndreptățită reputație). Se simte tentația metaforei, pe care încă nu o stăpânește. Insistă pe formele “țeran”, pentru țăran, “țeară”, pentru țară, “romănesc”, pentru românesc¹⁵, în dorința de a sublinia originea latină a limbii române. O vocabulă iritantă este regionalismul slavonic „vrâstă” în loc de vârstă(!) De asemenea, o problemă care se va prelungi pe durata întregii opere va fi selecția verbelor, marcată mereu de un iz semantic vetust sau straniu, ceea ce dă senzația că nu sunt bine aduse din vocabular sau că sunt nepotrivite¹⁶. Unele verbe ar putea fi influențe ale traducerilor din limbi străine, știindu-se faptul că traducerile frecvente aduc în fraza intelectuală sensuri care se găsesc doar acolo și par bizare în textul românesc. Cel mai supărător în textul istoric este folosirea moldovenismelor *ni* sau *li* - uneori tipărit *n-i* și *l-i* -, cu valoare posesivă, pentru *ne* și *le* în fața unor verbe la prezent (“ni spune”, “li face” etc.)¹⁷. Mai mult decât atât, Academia Română considera la pragul dintre secole că nu trebuie făcute studii critice asupra unui autor în viață, atâta timp cât opera lui nu e terminată. Au fost critici literari respinși de la Premiile Academiei din cauza asta. Iorga afirmă contrariul.

În același timp, publică poezii de dragoste în *Contemporanul* (“Din trecut înnalți, iubito,/Chipul tău cel zâmbitor/ Și steclesc în noaptea vremii/Ochii tăi aprinși de dor”¹⁸ sau “Plină și rumână la față/Drept buz-o dungă de rubin/Părea o floare, dimineață,/Deschisă-n aierul

15 De la primul număr și până la nr. 5 din 23 ianuarie 1927 grafia ziarului său va fi *Neamul Românesc*, apoi, până la nr. 9 din 13 ianuarie 1933, grafia va fi *Neamul Romanesc*, iar de la acea dată până la dispariția *Neamul Românesc*, mai de grabă decizii ale zețarilor (sunt numere în care apar toate trei versiuni), pe care însă Iorga nu le-a mai corectat. Înregistrările audio ale vremii arată că istoricul pronunța *român* pentru popor și *romănesc/românească* pentru stat sau țară.

16 Vezi formele limbajului său moldovenesc în Lucian Cursaru, “Prefață” la N.Iorga, *România cum era până la 1918*, vol.1, Ed. Minerva (bpt), București, 1972, p. LXVI.

17 Vezi Gabriel Țepelea, “Probleme ale limbii române literare în <<Lucefărul>>” în Octavian C. Tăslăuanu. *Volunt comemorativ*, Comunicările Sesiunii științifice, Toplița, Jud. Harghita (22 - 23 mai 1976), Miercurea-Ciuc, 1978, p. 51. “La 25 martie/7 aprilie 1907 s-a emis un decret privind obligativitatea ortografiei Academiei pentru toți” (...) “Aliniată frontului ortografic oficial, revista va populariza *Dicționarul ortografic al limbii române* de Ștefan Pop și va combate atât abaterile demonstrative de la ortografia Academiei ale lui N. Iorga, cât și abaterile rezultate din ignorarea regulilor emise de înaltul for...”; “Publicația <<Neamul Românesc>> scria de pildă *ni* și *li* în loc de *ne* și *le*. De ce? Așa vrea dl Iorga”.

18 *Toate poeziile lui N. Iorga*, adunate de elevele sale și lucrate de misionarele M.Oprea și M.Bobu, Vol.I (- 1917), Vălenii-de-Munte, 1939, p.3 (“Din trecut”).